

ДНАБАЗИС NABASIS



На цій шкапі
перестройка далеко
не заїде...

Журнал «US News», вміщуючи цю фотографію сільського українського хлопчика, вдало підкреслює, що хлопчина цей — то символ самого Горбачова, який своїми дитячими (явно замалими...) силами пробує зрушити з місцяsovітську економічну шкапо-систему.

АНАБАЗИС

A N A B A S I S

ВЕЧА 1989 РІК X
ч. 1 (35)

Toronto, Canada

Price \$ 3.00

Виходить чотири рази на рік
QUARTERLY

DATE OF ISSUE:

MARCH SPRING 1989

Publisher — VALENTYN MOROZ

Видає радіо-фундація
Century Fund

ISSN 0824-3557

Second class mail registration number 5730

Підписані статті висловлюють точку зору автора,
а не редакції.
Надіслані рукописи не повертаються.
Редакція застерігає за собою право скорочувати статті
та виправляти мову.

Всі права застережені.
Copyright

Передруки дозволені за поданням джерела

Деякі читачі просять, щоб друкувати в «Анабазі» коментарі з радіопрограми «Евшан», які пересиляються в Україну. Друкуємо одного з них.

ВАЛЕНТИН МОРОЗ

ПРО ПАНА І ПРО ХАМА

«Літературна Україна» вмістила 26 січня 1989 р. листа до редакції. В основному це відповідь на виступ Івана Драча в рамках пленуму Спілки Письменників України (грудень 1988 р.).

Автор листа до редакції звинувачує Драча в «захисті націоналістів». По правді кажучи, лист смішний; виглядає він в «Літературній Україні» як динозавр серед сучасної худоби (уявіть собі динозавра в сучасній череді, серед корів та овець...).

А проте редакція чудово зробила, що надрукувала цього листа, — бо в ньому є віddзеркалення великої проблеми сучасної України. Можливо — головної.

Хто ж автор листа? Каленюк, з Володар-Волинська на Житомирщині. Отже, краянин, Волиняк... І прізвище таке волинське... Земляк... (як у Шевченка в Петербурзі: «а між ними і землячки де-де проглядають»...).

Кого ж вважає Каленюк «націоналістами»? Це — найважливіше. Тут він чіпляється до питання Драча: «Чи бачив хто живого націоналіста?» Це питання поставив у своєму виступі інший письменник — Підсуха. А Драч його повторює. Сенс питання ось в чому: Драч хоче підкреслити, що кремлівський режим довгі роки воює з привидами (інакше кажучи — полює на відьом). Тисячі людей осуджені за націоналізм, і вмерли в Сибірі; виключають з університетів, виганяють з праці — знову ж за націоналізм. Але ніхто ніколи не дає визначення: що ж таке націоналізм?

Існує цікавий документ: меморандум українських комуністів з Канади. У 60-ті роки вони поїхали до Києва у складі комуністичної делегації й виклали свої враження приблизно так:

«нам скрізь говорили про націоналізм, і про боротьбу з націоналізмом. Але нам ніхто не хотів дати визначення націоналізму, і ніхто не хотів пояснити, кого ж і за якими критеріями вважати націоналістом».

Цей меморандум канадсько-українські комуністи хотіли вручити Центральному комітетові комуністичної партії в Києві. Але там його не прийняли.

Отже: в листі Каленюка маємо наречті вияснення: хто ж є націоналістом? Цитуємо листа:

«Драч разом з О. Підсухою запитують, чи бачив хто живого націоналіста? Я бачив ще в 1951 році, а тепер бачу «звичайні прояви синівської любові до рідної мови і народу». Іхав автобусом Київ—Луцьк на республіканський семінар. На автостанції в Корці мій колега, що Іхав з Новограда-Волинського до Корця приміським автобусом, просив водія, щоб узяв до Луцька. Той відмовив. І тут же проходила жінка, звичайна селянка. Водій майже на руку схопив: «Куди пані Іхати?» Відповіла. Посадив, бо кілька місць було. А я подумав: «Пані... Яка ж вона пані?» Але пані так пані, данина народній традиції. А у Львові я переконався, які сильні в людей «прояви синівської любові до свого народу». Замовив у ресторані російською мовою поєсти. Офіціантка як пішла з моїм замовленням, то поряд з моїм столом поїшли ті, що одночасно замовляли, і ті, що й пізніше. Аж поки вона від мене не почула рідної мови: «Я перепрошую, будь ласка».

Он воно що! Виявляється, націоналіст — це той, хто шанує рідну мову. (Тут необхідно підкреслити: слово «націоналіст» Каленюк вживав як термін негативний; як явище, з яким треба боротися). Львів'янка... Кельнерка у Львові (чи, як він каже — «офіціантка»). Мої кращі роки — студентські — пройшли у Львові. Знаю Іх, львів'янок: жаві, бистрі в орієнтації... Ще задовго до того, як Українці виробили формулу: «Державний статус української мови!» — ще за десятиліття до того ота львів'янка виробила власний варіант цієї формулі: «Не шануєш рідної мови — не будеш жертві!»

Напевно, коли б то був хтось чужий (якийсь Грузин, що каже «хади на мой стороне») — людина, що просто не знає української мови — тоді напевно ота офіціантка була б з ним членішою. Але вона бачила ясно, що то хам, малорос — свій, що не визнає свого. І вона все-таки заставила його заговорити рідною мовою.

А власне: чому ж Каленюк ображаеться на ту львів'янку, чи того шофера в Корці? Вони ігнорували його (чи його товариша) за те, що ці малороси розмовляли російською мовою. Не в Москві, ні! — а

в Корці і Львові. У Корці, поліському містечку, — російською мовою? Для чого? Та ж там і Росіяни говорили українською мовою (знаю, бо сам виріс у такому волинському містечку). Там і горобці цвірінчують на український лад. Говорити в таких місцях російською мовою — це виглядає, як на собачому хвості сито. Уявімо собі: в Парижі Француз до Француза звертається... німецькою мовою. Не до Німця, ні! — а до свого таки Француза! Кожний скаже: у нього щось негаразд в голові. Це — патологія.

Так, це хвороба. Ім'я Каленюкової хвороби — хамство.

Як до нього апелювати?

Як його лікувати?

Читати йому патріотичні вірші про любов до рідної мови? «Ти зрікся мови рідної! Тобі земля родити перестане, зелена гілка на вербі зів'янє...» і так далі... Або оцей, вже класичний...

Слово рідне, мово рідна,
хто вас забуває,
той у грудях не серденъко,
але камінь має.

Ні, це нічого не дасть. На ці патріотичні вірші Каленюк не реагує. Поважати когось чи щось його можна заставити лише палкою. Ми часто вживаемо слово хам, але рідко задумуємось над значенням цього слова. Хам — це той, хто поважає лише голу силу (палку); на моральні, духові критерії він ніколи не реагує. Власне, й російську мову він поважає і лише тільки тому, що бачить у неї в руках державну палку (державно-імперський примус). Лише тому й розмовляє нею; а зовсім не через те, що любить «великі і магучі, правдівий і свободний руський язык». Але як тільки побачив, що йому не дадуть жертви — відразу ж заговорив рідною мовою. Саме тут — центральний момент. Коли Каленюк відчує, що українська мова має в руках державну палку — відразу полюбити її і заговорить нею; переконувати його не доведеться.

Саме тому Дмитро Павличко підкреслює у своїй статті («Літературна Україна»): треба зробити українську мову обов'язковою, дати їй в руки державну силу; умовляти людей, щоб любили її — цього мало. Естонська ситуація чудово підтверджує цю істину. У Верховній Раді Естонії лише 7 послів голосували проти того, щоб естонська мова була державною. Але ж Росіян там далеко більше, ніж 7. Отже, більшість послів-Росіян голосували за естонські інтереси. Тут пригадується гумореска. Батько каже: «Сину, якщо коло забігалівки (корчми) великий дядько запитає тебе: «Ти мене уваж-ж-жаєш?» («Ти мене по-важаєш?») — швидко відповідай: «Уважаю, уважаю». Так краще для здоров'я». Отже, Росіяни у Верховній Раді Естонії відчули: треба голосувати «по-естонському». Так краще для здоров'я...

Головний аргумент Каленюка в його полеміці з Драчом: не ображати «представників інших наці-

нальностей». Це типово рабська позиція (бо хам — то в першу чергу раб): чужих треба поважати, — на своїх можна паскудити.

Отже: Каленюк пропонує говорити в Україні російською мовою, щоб не ображати Росіян. А може навпаки: нехай Росіяни розмовляють в Україні українською мовою, щоб не ображати Українців? Е, ні, до такої логіки Каленюк ніколи не додумався. «Інтернаціоналізм» працює у нього лише в один бік: на користь Росіян.

* * *

Хам як категорія давно має в Україні історичну формулу. Називається вона — малорос. Нормальна людина дивиться на все з точки зору своїх інтересів; малорос дивиться на все з точки зору Росіянина. Своїх інтересів (власного хребта) у нього нема. Отже — «не ображати інші національності». Кого саме? Може — Болгарів? Скільки вони мають шкіл в Україні? — Ані однієї. Далі — Білоруси, Гагаузи, Греки — багатенько їх живе в Україні. Скільки вони мають шкіл? — Ані одної. Кримські Татари? — Ці взагалі вирвані з корінням і викинуті далеко в Азію. Може, Каленюк пропонує не ображати їх? Е, ні, про ці народи в його листі нема ані слова. «Не ображати інших» — у нього це означає лише Росіян. Погляд його спрямовано лише в цей бік; Каленюків «інтернаціоналізм» — цей звір з одним оком — уміє бачити лише московські інтереси. Це якийсь одноокий циклон — страховище із старої легенди.

Дійсно, імперія вигодувала на нашій землі однооке страховище — малороса.

Отже, жінка у Львові, що хоче чути від Українця українську мову й не реагує на російську — це «націоналіст». Ну, і Драч разом з нею, якщо він боронить українську мову. То в такому разі головний націоналіст — це Шевченко! Ось як ставився він до тих «землячків», що звертались до нього російською мовою:

Штовхаюсь я; аж землячок,
Спасибі, признався,
З цинковими гудзиками:
— «Де ти зде зуялся?»
— «З України»,

— «Да как же ты
Й говорить не вмеш
По здешнему?» —

— «Ба ні», кажу,
«Говорить я вмію.
Та не хочу».

— «Екай чудак!
Я все входи знаю;
Я тут служу; коли хочеш,
В дворец попитаюсь
Ввести тебе. Телько, знаєш,
Ми, брат, просвіщенни, —
Не поскупісь полтінкою!»
— Цур тобі, мерзенний
Каламарю!»

Як бачимо, Шевченко і в Петербурзі не хотів розмовляти із своєю російською мовою (вмію, та не хочу!); а Каленюк у Львові і в Корці, на Україні, звертається до своїх російською. Так що львів'янка — офіціантка навчилась свого націоналізму від Шевченка! Предок цієї львів'янки — то Шевченко; предок Каленюка — «землячок». Як же оцінив Шевченко «землячка» — Каленюка?

Цур тобі,
мерзенний каламарю!

І ми повторимо за Шевченком:

Цур тобі,
мерзенний каламарю!

* * *

Ще один важливий аспект у листі Каленюка: слово Пан. Процитуємо ще раз це місце:

«І тут же проходила жінка, звичайна селянка. Водій майже за руку схопив: «Куди пані Іхати?» Відповіла. Посадив, бо кілька місць було. А я подумав: Пані... Яка ж вона пані?»

Каленюк дивується, що водій автобуса назвав жінку «пані», й запитує: «Яка ж вона пані?» Хам ніколи не повірить, що свій (людина своєї нації) може бути паном. У його розумінні пан — то чужий. Ця антипатія проти слова пан не вперше зустрічається в сучасній українській полеміці. У «Вечірньому Києві» була велика стаття, спрямована проти Українського Культурологічного Клубу під назвою «Чого хочуть панове?» Там теж підкреслюється, що члени Клубу звертаються один до одного «пан», «панове».

Чому так різко виступають ці динозаври проти слова Пан? Чому вони мають уявлення, що слово це — «не-наше», негативне. То — не випадково. В сучасній Україні починається велика битва між Паном і Хамом. Пан, як концепція — це історична основа Європи. Цим словом називали староєвропейське божество; це слово означає «все» — специфічний «Все-Бог». Слово «пан» було традиційним українським звертанням, — не лише в аристократії, але і в масі.

На високій полонині ізродили рижий,
Ой ци підем, пане-братьє, сю весну в опришки?

Це — з карпатського фолклору. І в фолклорі козацькому, наддніпрянському — теж на кожному кроці зустрічаємо формулу «пане-братьє», «панетоваришу». Ось з «Думи про отамана Матяша Старого»:

«Козаки, панове-молодці!
Небезпечне ви майте,
Козацьких коней із припона не пущайте,
Сідла козацькі під голови покладайте,
Бо се долина Кайнарська,
Недалече тут земля татарська».

Або — з «Думи про Хмельницького та Василя Молдавського»:

Пане гетьмане Хмельницький,
Батьку Зинов — Богдане Чигринський!

Як бачимо, паном Українці називали не лише гетьмана, і не лише в атмосфері Чигирина-столиці. Навіть у нічному степу, на небезпечному пограниччі з Татарами, отаман називає молодих «козаків-небувальців» «панове».

Максим Горкій в оповіданні «Ярмарок в Говтві» теж це підтверджує. Оповідання це — по суті документальне; то ніби стенографічний запис українського ярмарку в містечку Говтва на Полтавщині. То — документ; тут немає авторської вигадки. Так от, у цьому оповіданні український селянин звертається до такого самого українського селянина: «Чого Ви, пане, речочете?»

Так, «пан» — то символ Європи. Росія не має ні цього символу, ані цього слова — бо не належить ціхово до Європи. Докази? Візьмемо, наприклад, цікаву книгу відомого американського історика Марії Гімбутас «The Goddesses and Gods of old Europe». Магі, маги... І на кожній — українська територія. Україна входить в усі найстаріші концепції Європи. Росії тут нема — вона належала до зовсім іншого світу.

Колись, у 19-му сторіччі, в університетах України забороняли викладати археологію. Чому? Це ж така «старосвітська» неполітична наука... Але для імперії вона — дуже небезпечна. Бо коли копати вглиб, до коріння — виявиться, що Україна й Росія належать до різних історичних систем. А воно тепер таїк й виявляється — що далі, то більше. Люди говорять все більше, і рота їм закрити все тяжче! І все більше викопують на поверхню те, що було сковане під шаром імперського сміття. Отак докопалися й до слова «пан». Це — наша праісторична спадщина — і як слово, і як концепція.

Пан... У тяжкому 19-му сторіччі (найтяжчому, здається, в нашій історії) ми обійшлися з цим словом несправедливо. По суті ми його викинули із своєї скарбниці, надавши йому безапеляційно негативного значення. Мовляв, пан — це той, хто панує над кимось, кривдить когось.

Ми забули правдивий, пра-значимий аспект цього слова: Пан — це той, хто панує над собою! Хто панує над собою — пануватиме над світом!

Якщо так глянути на справу, то ми живемо в час епохального перелому: на Україні відроджується Царство Пана!

Це і є українська перестройка в історичному аспекті. У цьому — сенс українського сучасного піднесення: імперія панує доти, доки панівною постаттю в поневоленні нації є хам, раб. Доки вона не відродила Пана.

* * *

Хам — це фігура історична; це — головна проблема сучасної України. Малорос з'явився не сам, його виховала імперія; і працювала над цим кілька століть. Убити в малоросові-Каленюкові хамство — це означає відродити Україну.

Як це зробити? Апелювати до його сумління? — Пізно... Це можна зробити лише **силою** — як в Естонії, Литві. Треба повторити те, що зробила львів'янка-офіціянтка — тільки ширше, в масштабі національному, державному. Як в Естонії. Там кожний відчув: не будеш знати естонської мови — не будеш жерти... До речі, на 50-тисячній демонстрації у Львові 21 червня 1988 року один з учасників так і вигукнув: «Як хочуть їсти — нехай вивчають нашу мову» (маючи на увазі, що українська мова повинна бути обов'язковою).

В одному лише Каленюк талановитий, як усякий хам і раб: у мистецтві інтриги. Як спрітно він протиставляє Драча Павличкові й Гончареві! Мовляв, Драч поганий, а ті двоє — добре. Але ж Павличко виголосив на пленумі Спілки Письменників ще гострішу промову, ніж Драч! А Гончар на своєму 70-річчі майже цілий виступ присвятив 14-річному хлопчикові, який єдиний у своїй класі не відмовлявся від вивчення української мови. По суті Гончар поставив цього хлопчика на п'єдестал, як взірець для української молоді; зробив з нього Елвіса Преслі. До речі, цю тактику — розділити Драча й Павличка — послено застосовує і Кравчук, «ідеолог» в київському політбюро, і Єльченко — один з найголовніших динозаврів у групі Щербицького. Що ж, це стара імперська політика: «поділяй і володарюй!». І здійснювалась вона завжди через хама й запроданця.

Як бачимо, Каленюк не такий уже й спонтанний у своєму сталіністському патріотизмі. Зробити Павличка добром, а Драча поганим — до такої ідеї він сам не додумався б. Ніколи! Власного «Я» він не має, і завжди чекає наказу. Хто наказує — бачимо з виступів Кравчука та Єльченка. Наказано розділити, розсварити Драча й Павличка, бо обидва вони небезпечні лідери в сучасному українському відродженні.

Воїтину, Каленюк — це типовий раб. Він усе розглядає й оцінює з точки зору російських інтересів; своїх у нього нема. Якраз про таких сказав Шевченко: «ніяньки отечества чужого».

Але дуже добре, що «Літературна Україна» надрукувала лист Каленюка. Ми вдячні й редакції цієї газети, і... Каленюкові. За що? — За те, що він так наївно, неприховано показав своє хамство. Поставив його так ясно й виразно перед наші очі, як під мікроскопом в лабораторії. Це дуже цінно, бо хамство цього типу (ще раз підкреслюю!) — то головна проблема сучасної України. Звершити українське відродження вдастся лише тоді, коли ця постать малороса-хама перестане бути домінуючою. Вбити хама, вбити малороса в українській людині — це і є мета сучасного українського піднесення. Це — наша перестройка.

* * *

І ще за одне я вдячний Каленюкові. Його лист навів мене на думку: **пам'ятника треба поставити таким львів'янкам!** Ця львів'янка-офіціянтка не могла відверто боронити рідну мову, не могла сказати Каленюкові: говори своєю мовою, не роби з тата варіята. Тепер вона може, нарешті. У Львові тепер — постійні демонстрації з могутньою багатотисячною вимогою: Державний статус української мови!

Тоді вона не могла... А мусила зберегти і мову, і українство,— так, як тисячі й тисячі Українок мусили зберегти дитину в Сибірі, на лютому засланні, серед лютого морозу, серед лютого карапства, що вже не один вік мріє замести слово «Україна» з мапи світу. Там не було що їсти, і навіть загорнути дитину не було в що, — а треба було й врятувати...

Колись у Львові вдарила раптом літня злива — як потоп... По вулиці Підвальній котився вал води і заливав усе. Він ніс на собі все сміття, увесь бруд із львівського середмістя, збираний за роки й роки. Так було і в сорок четвертому. Гітлер відступав із своїми дивізіями, і на звільнене місце напливав Сталін. Царство бухенвальду змінювалось на царство гулагуворкути. Замість чорта прийшов дідько — ото й вся різниця для Українців. Величезна **повінь хама** вкотилася у Львів; ця хвиля несла на собі увесь імперський бруд, накопичений не за роки, а за століття. Це був плян: залити українство у Львові імперським брудом. Мільйони Каленюків перекотились в 40-ві роки через межу Західної України (через отої Корець-містечко, що згадується в листі). Як утримати українство перед напором цього брудного валу? — Львів'янка втримала! Вона відчула інтуїцію: на хама треба знайти палку! Вона знайшла форму боротьби в умовах, де, здавалося, боротьба неможлива. Тисячі й тисячі таких офіціянток, водіїв автобусів — мусили знайти спосіб, як зберегти українство.

І вони знайшли!
І вони зберегли!

Це не просто філософія. Результати можна вимірюти цифрами. Статистика каже, що у Львові, Тернополі, Івано-Франківську майже всі школи українські (в усякому разі — більшість). В Запоріжжі, Донецьку, Харкові — їх зовсім нема, або є одна.

Це була історична битва між Паном і Хамом. І львів'янка вистояла в ній! Найтяжчий перевал вже перейдено. Тепер хам-каленюк уже не кричить, — він уже скавучить; уже дивується, чому хамство раптом втратило всесильність і всевладність. Та й друкують його, Каленюка, уже просто в ролі патологічного посміховиська.

У цьому сенс епохи: в Україні починається Царство Пана! Річ ясна, що й саме слово Пан прийшло знову в український мовожиток, вернулося з тимчасового забуття! (До речі, на Західній Україні імперія його так і не змогла викорінити).

Тепер ми наступаємо! В українській ситуації прийшов перелом. Головне тепер — довершити цей перелом, осідлати ситуацію. Кажучи сучасною мовою — мусимо навчитись жити по-естонському. В Естонії

хам відчув (і свій, і чужий): треба голосувати за естонську мову. «Так краще для здоров'я... і вмовляти його не довелось, — ситуація заставила.

Каленюка теж не доведеться вмовляти; він сам піде за течією, коли відчує силу на українському боці. Зрештою, вмовити його неможливо. Вмовити — це означає промовити до розуму й честі. А цього в нього не було й нема. Він, виявляється, вчитель української мови! Уявляєте? і звертається до Українців на Україні російською мовою! Значить, в голові у нього щось негаразд. і патологія ця не індивідуальна, а групова. Це — патологічна імперська постать.

Є стара історія — мабуть ще довоєнна. Жид вступав до партії. і в анкеті стояло питання: «Чи були відхилення від лінії партії?» Він думає: що написати? Напишу «були» — не приймуть. Напишу «не було» — не повірять. Думав він, думав і написав: «Відхильявся разом з партією». і Каленюк теж відхильиться в наш бік, коли побачить палку не в російських, а в українських руках. Не здивуємося, коли й Щербицький «відхильиться». У спогадах Антоненка-Давидовича є цікавий епізод. В 1947 році, коли почався новий погром, у спілці письменників громили дві категорії осіб: «українські буржуазні націоналісти» і «буржуазні космополіти». Що це за звір? — Усі знали, що то письменники жидівського походження —

оті «космополіти». Але були дві градації: «буржуазний космополіт» і «прихвosteny буржуазних космополітів». Якщо записали до космополітів — це означало кінець кар'єри, а може й Сибір. Коли ж до «прихвостнів» — ще була надія вискочити з халепи. і от, коли з трибуни назвали одного «буржуазним космополітом», бідолашний Жид скочив з місця і закричав: «Я прихвosteny! Я прихвosteny!»

Не здивуємося, коли й Щербицький одного дня закричить: «Я прихвosteny!» і ми заперечувати не будемо. Це істинна правда: він тільки жалюгідний прихвosteny московських русифікаторів.

* * *

Будьмо демократами. Якщо Каленюкові вже так хочеться розмовляти російською мовою — даймо йому цю можливість. Нехай собі переїде до Росії, де російська мова по справедливості є панівною, і це природно. Можемо і маршрут йому готовий дати. Він од віків називається: «Москва—Воронеж, хрен дагонішь».

Зрештою, Каленюка ніхто й доганяти не буде. Ми скажемо йому: з Богом, Парасю, поки люди трапляться!

(Цей матеріал був переданий в Україну по радіо «Евшан» на протязі шести програм, як «соул-опера»).

ЖИВА ЛІНІЯ З УКРАЇНИ

«КОБЗАР» — НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІЯ

Вміщуємо нижче промову Бориса Олійника, одного з лідерів сучасного українського відродження, на 175-річному ювілєї Шевченка в Києві 9-го березня цього року.

— Дорогі, милі нашему серцю гості, шановні господарі! Тарас не тільки виводив і вивів нас із пустелі, він вчинив богоугорівне, написавши вогненним глаголом «Кобзар» — нашу національну біблію, яка в найтемніші години світила нам зорею надії, будила від сплячки, не давала і не дала забути, чиїх батьків чиї мі діти.

Якщо Ленін осмислював Толстого, як дзеркало російської революції, то вся наша історія дає нам право осмислювати Шевченка, як дзеркало України, в усіх її злетах і спадах, втратах, перемогах і сподіваннях. А й справді, коли різномовне і многоголосе співтовариство планети упізнає нас саме як українців і з ли-

ця, і з голосу, то цим завдячуємо значною мірою і Шевченкові, а можливо, і передовісім йому.

В чому ж таїна феномену, коли йм'я поета стає рівнозначним поняттям народ? В чому та унікальність обдаровання Тараса, яка виводить його з просто талановитих на рівень не лише національного, а й

всеслюдського генія? Не відкрию вже давно відкритого, лише нагадаю аксіому: коли поет закорінюється в національний ґрунт до тієї глибини, де вже пульсує плазма протолюдського, то цікавішим він стає і своєму, і всім сущим на землі народам. Саме тому Шевченко і став поетом світовим, що віц на такому атомно-молекулярному рівні дістается самої біології причинного механізму поведінки рідного народу — аж розсунув національні межі і вийшов на універсальні, загальнолюдські, притаманні кожному народові основоположні вартості, відкривши великий закон — праведне, отже, совісне, а найтяжчий гріх — іти супроти власного сумління.

В цьому освітленні відомі Шевченкові слова:

Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли, у нас нема

Зерна неправди за собою, —
які ми вже так часто (де треба і не треба) повторюємо до бездумно-механічного, набувають звучання і значимості крізь все життя і діяння поета, його морально-етичної домінант. І певно ж, одним із чинників, завдяки яким Шевченко здобув у загалу не лише особливу шанобу, а й повну довіру і віру, є й той, що жодного разу не пішовши супротив власного сумління, він, по суті, сам став совістю свого народу. Що й казати, неперебутні якості. Однаке як на речника й духовного вождя цього ще замало. Щоб вести за собою громаду, треба володіти ще й потужною інтелектуальною енергією.

Стійкий стереотип Шевченка як самородка і самоука, що творив лише за імпульсами вродженого обдаровання, іде, хай і від щирого, та все ж поверхневого сприйняття тих тяжких умов кріпацтва, нелюдської бідності, темноти і забитості селян, які на Україні в осійну мінь рождення Тараса сягли критичної межі. Навіть на сьогоднішнього ревного шанувальника поета емоційно гисне та обставина, що під наполися на самому дні рабського чину: батько й мати його були кріпаками.

Відтак і незаперечно-анкетне свідчення об тім, що Тарас Григорович близкуче закінчив Петербурзьку академію художеств, ставши першим у тогочасний Росії академіком гравюр, що він ще був і першокласним художником (лише його мальурська спадщина налічує понад 1100 полотен) — навіть це, хоч із захватом, та

все ж сприймається на межі легенди.

Ні, Шевченка треба читати не як випадковий спалах на сірому пониззі, а як органічний наслідок роботи душі і ратних змагань всього українського народу. На пустирях нічого не родить. Дике поле — лише просторовий символ. В народній душі, навіть у найтяжчі часи, воно колосилося незнищеним зерном золотих часів могутньої Київської Русі, де височіні Софійський собор, і постаті автора «Слова о полку Ігоревім» та першого слов'янського письменника Нестора, і відважного Святослава, перед яким тримали візантійські імператори. На тому полі зводились вежі одного з перших у Європі університетів — Києво-Могилянської академії, майоріли хоругви Богдана Хмельницького, під якими вкраїнський народ утверджував свою незалежність, волю, долю і державність, зблискували мечі помсти Залізняка і Гонти. З цього рахманного поля і виростає коріння Тараса, по якому спадковим кодом влився в його особисту біографію весь життєпис рідного народу від першовитоків.

Одинадцятилітнім круглим сиротою Тарас полишає хату жорстокої мачухи і оселяється в школі на побігеньках у дяка. Але, підкresлимо, прийшов він до школи не неуком, а вже маючи за плечима грамоту, якій навчався з восьми років. Де узялася на такому безпросвітному пізу школа? Не взялася, а була, як одна із іскрин тих часів, коли козацьке вільне людство, до західної освіченості. Зауважимо й те, що діл по матері — Яким Іванович Бойко із Моринців, де народився Тарас, і діл по батькові — Іван Андрійович Шевченко із Кирилівки були вільними. Паче того, коріння кирилівського діда вростало в старовинний козацький рід, сам же він був одчайдушним волонтером гайдамаччини. Природно, що дух свободи, дух козацької вольниці, хмельниччини онук спріймав від діда уже не лише по капілярах підсвідомого, а наяву, в живій присутності. Не менш великими і мудрими начителями стали для поета народна пісня і кобзарські думи.

Українська пісня, як і дума, — явище унікальне у світовій історії. З волі об'єктивних історичних умов, що скрестилися на Україні, коли різномілі конкістадори намагалися не лише привласнити її рах-

манні чорноземи, а й змінкуризувати люд, позбавивши рідного слова, родовідної пам'яті, людської гілності. Отже, упродовж не одного століття українська пісня і дума були, по суті, єдиними оберегами національної константи, родової пам'яті, своєрідною енциклопедією історії.

А коли врахувати, що завдяки неповторній мелодійності та благозвуччю пісні і думи апелювали прямо до серця народу, то країного посібника життя важко й уявити. Про це чудово сказав великий росіянин Чайковський: «Бывають счастливо одаренные натуры и бывают также счастливо одаренные народы. Я видел такой народ, народ-музыкант — это украинцы». Це я цитую не для нормально освічених людей, а для тих, хто й досі позбавляє дітей своїх материнського молока, себто рідної мови і пісні. Одне слово, як на мене, першим імпульсом творчості Шевченка стали його прагнення бути гідним свого народу, його звітязкою дідівщини, його світових, духовних надбань.

Тарас Григорович знає собі ціну і усвідомлював роль у долі рідного народу з його могутньою історією, але з понищеним, хлопським тогоденням. А відтак, відчувши себе на силі, себто піднявшись на височину, гідну минулої слави України, він взявся поднімати її на рівень сучасних йому цивілізованих націй.

З цієї міті він уже мислить себе не лише поетом і художником, а й громадянином та політичним діячем. Саме політичним діячем, оскільки Кирило-Мефодіївське товариство, братчіком якого став Тарас Григорович, — то не просто гурток шанувальників слов'янської писемності, а політична організація, що своєю метою проголосувала ліквідацію кріпацтва і національної нерівності, кликала до об'єднання всіх слов'ян у федераційній республіці.

На жаль, роль і значення Кирило-Мефодіївського братства хоч і описані скрупульозно, а проте й досі не осмислені як прообраз моделі єднання народів на якісно новій основі, не лише на ґрунті یєревської спільноті, а і — що найзоловівшіше — на засадах вільного, безкласового суспільства.

Коли у нас не викликає сумніву, що ідеї декабристів не згасли і по жорстокому придушенню їх лицарів на Сенатському майдані, що во-

ни, ці заміри, по якихось біострумах озвались в соціал-демократичних змаганнях, то чому б і нам, українцям, не прибираючись у сіряки лише наслідувачів чужого, повністю на увесь світ не проголосити, що благодоріжні заміри кирило-мefодіївців не одне десятиліття живили енергію звитяжців за соціальне і національне визволення, а іхня станова ідея федералізму нині, в період подолання деформації сталінщини в національній політиці, нарешті, реалізується?

І третє, а, може, й перше своє завдання Шевченко вбачав у пробудженні національної самосвідомості народу, позаяк без цього почуття, скільки б тому народові не дарували свобод, університетів, шкіл і сала, він залишиться всього-на-всього населенням, снітим, але старцем духовним.

Шевченко не лише любив — любили й тоді і нині многі та многі, — він страждав любов'ю до України на межі самоспалення:

Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену святого бoga,
За неї душу погублю!

І водночас з таким же споляючим гнівом ненавидів у синах її безпутних отий лакейський перед чужим і нігілістичний до рідного мікроб, який культивувався упродовж сторіч і своїми, і заїжджими навчителямі своєрідної «моралі», що «не возвращає» і матір профати за кар'єру:

Штовхаюсь я; аж землячик.
Спасиби, признаєсь,
З циновими гудзиками:
«Де ти зде здесь узялся?»
«З України». «Так як же ты
И говорить не вміеш
По-здешнему?»

Це лише один, та й то з поглещених генотипів-безбатьків. Значно важчий і трагічніший наступний:

Німець скаже: «Ви моголи».
«Моголи, моголи!»
Золотого Тамерлана
Онучата голі.
Німець скаже: «Ви слав'яне».
«Слав'яни, слав'яни!»
Славних прадідів великих
Правнуки погані!

Та вже й зовсім жахливо, коли настає необоротний розпад душі:

Страшно впали у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше — спати, спати
І спати на волі...

Це вже адресовано й нам, сущим. І коли б я осмілився з-поміж подвижницьких діянь

поета вигранити найголовніше, чому має вічно завдячувати мій народ, то це те, що Шевченко йому не дав і не дає заснути духовно.

Паче того, як істинний, а не декоративний інтернаціоналіст (таких у нас — хоч греблю гати), стаючи на захист свободи інших поневолених народів, він і в інших синах будив національну гідність.

«Признаюсь, — сказав великий грузин Акакій Церетелі, — що з його слів я вперше зрозумів, як треба любити Вітчизну і свій народ».

Корпоративізм, себелюбство, хворобливі амбіції, особисті і національні — найточніші ознаки бездарної сировіті. Справедливий же талант — то відкрита система, він, мов сонях досоня, зачарований на дружбу і шанобливість, як в особистісних стосунках, так і в міжнаціональних взаєминах.

«...Не могу спокойно слышать слов: Чигирин, Черкассы, Хорол, Лубны, Чертомлык, Дикое поле... «Чайка скриглить, літаючи, мов за дітьми плаче. сонце гріє, вітер віє на стелу козачим». Это Шевченко, совершенно гениальний поэт!».

Іван Бунін, який виспівав ці схвилювані слова, можливо, не запідохрював, що саме воно вивищили його могутній талант на рівень всенасіональної вартості, оскільки в них скристалізувалася в діамані любов всього російського народу до сина України.

Так, Шевченко — завжди сучасний в часовому і позачасовому вимірах, а отже, не потребує ведмежих послуг вульгарної соціології.

Дивлюсь, цар підходить
До найстаршого... Та в піку
Його як затопить!..
Облизався неборака;
Та меншого в пузо —
Аж загуло!.. А той собі
Ще меншого туза
Межи плечі; той меншого,
А менший малого...

Чи не правда, абсолютно автентичний зліток командно-адміністративної системи зовсім недавніх, а подеколи і сьогоднішніх часів!

Або й таке:
А той, щедрий та розкошний,
Все храми мурує;
Та отечество так любить,
Так за ним бідкує,
Так із його, сердешного,
Кров, як воду, точить!..
А братія мовчить собі,
Витріщивши очі!
Як ягніята: «Нехай, каже,
Може, так і треба».

Скажіть, ну чим не портрет одного з отців застійної епохи, де поміж ягнят проглядаються риси й нас, грішників, що та-кож гармонійно підмекували своєму пасторю.

Ми ще й досі відтаємо після космічної зими сталінщини. Ще й досі в муках шукаємо і не знаходимо слів, які б передали хоча б дещо трагедії, що спостигла народ в чорні роки. А тим часом вони вже давно знайдені Шевченком, страшні своїм сардонічним усміхом:

У нас же й світа, як на те —
Одна Сибір неісходима,
А тюрм! А людю!..

Що й лічить!
Од молдаванина до фінна
На всіх язиках все мовчить,
Бо благоденствует!..

Так, Шевченко — завжди сучасний. І як не здається пародоксальним, найпереконливішим підтвердженням цього феномена слугує той факт, що твори його і за життя, і по смерті жодного разу не виходили у повному обсязі. І витиралися окремі з них не за художніми якостями, а, як правило, з політичних міркувань. І найвражаючіше те, що прокребувались майже ті ж самі вірші і поеми і за дарату, і за Сталіна. Чи не правда — значущий збіг? Це я до тих, хто ще й нині не втямив, куди вів нас «вождь усіх часів і народів».

Нині, нарешті, вперше за всю історію, до і пореволюційну, готується повне зібрання творів нашого національного світочика. Як на мене, переконливішої агітації за передбудову годі і бажати.

А коли до цього долучити дніми започатковане Товариство української мови імені Тараса Шевченка, то вже не треба й особливої сміливості, аби на повен голос сказати, що оновлення нашого суспільства почалося в реальності! А чи ми завжди у замислах і діяннях були гідними синами й онуками свого духовного Предтеч?

Не заглядаймо вже так далеко в минуле. Окіньмо поглядом сучасну Черкащину — материну поета. Чи все ми сподіялися, аби хоча б до нинішнього ювілею належно прибрати і родове гніздо Тараса, і всі ті місця (і то не лише на Черкащині), до яких приторкався, чи які оспівав Кобзар? Будьмо по-шевченківськи одверті: хоч і немало і з-ве-

ликою любов'ю, однаке далеко не все. Єдина хіба втіха, що Шевченко належить не ювілейним кампаніям, а вічності. І недовершене сьогодні можна і треба довершити завтра.

Але є втрати і невідшкодовні. Маю на очі передусім успальницю нашого генія. Якийсь зловісний магнетизм у всі часи притягав до цієї священної Гори зайдів із різних відомств. Ніби змовившись, вони все тутіше обступали і обступають Канівську кручу. То ГЕС з її черговим засnidілим «рукотворним морем», то черговий «велет енергетики» ГАЕС, а тепер ще й «Закордоненергобуд» облюбував собі місцину на лівому березі Славути, кажуть, і не без спроб самозахвату, і не деінде, а саме навпроти могили Шевченка. Причому це відомство просто-таки кидає виклик громадсько-

сті всієї республіки, вдаючись навіть до недозволеного пресінгу до осіб, які осмілилися виступити на захист святині. З усією рішучістю маю запевнити промисловців, що доки сходить сонце і квітує слово Тараса, доти всі нормальні люди до кінця змагатимуться за те, щоб ці священні місця на віki залишили промвузли будь-якого рангу!

В найтяжчі години надія і неопалима віра в «сім'ю вольну, нову» гартувала в Тарасові дух і волю. Ті ж віра і надія живлять і нашу тверду впевненість у тому, що й українці, і всі наші побратими з братніх республік, все світове співтовариство досягнуть таки заповітної мети — створення Канівського національного парку, відродження постійно діючого Шевченківського комітету, який існував до 30-х

і щоденно опікувався всім, що пов'язане з Кобзарем і вдома, і в усьому світі. Мусимо це сподіяти, якщо хочемо бути гідними нашадками поета, а не зажити звання «славних прадідів великих правнуків поганих».

...Две третини із своїх сорока семи відмучившись у неволі, він за життя ще коронований на генія по-сирітськи просив:

Я тільки хаточку в тім рай
Благав і досі ще благаю,
Шоб хоч умерти на Дніпра
Хоч на малесенькій горі.

Не дали й цього. Та не відали сатрапи, що є вища, аніж навіть соціальна, справедливість самої долі. Він просив лише хатинку. Вона ж йому подарувала весь світ. От воно як трапляється, коли в чоловіка не було «й зерна неправди за собою». Учімся ж, брати мої.

Цей лист Левка Лук'яненка цікавий своєю оцінкою ситуації в Україні. Дуже скептичний і тверезий в оцінці совітської системи, Лук'яненко все ж оцінює шанси і перспективи національного відродження з великом оптимізмом. Зате дуже іронічно ставиться до економічних планів Горбачова; тут він вважає справу безнадійною.

Справи наші, а так само й життя, йде все по-старому, ніяких особливих змін в сім'ї не відбулося, про що не можна сказати, якщо взяти всю Україну, або всю країну. Все нове й нове приходить тепер до нас і так все переплітається, що тільки хаос з цього й виходить, в якому мабуть ніхто вже не розбереться. Що доброго можна за цей час підмітити, то тепер на Україні все більше беруться за нашу українську культуру, фолклор, мову. Половину шкіл переводять на українську мову навчання.

По радіо і телебаченню все частіше йде річ про те, що росіяни живуть за рахунок інших народів, що завжди притисняли національну культуру, а також сунули свого носа в національні питання всіх народів нашої країни.

Щодо політичних діячів, то Брежнєва, Сталіна і їх прислужників критикують і б'ють, як тільки можна. Багато міст зажадали повернення старих назв, в тому числі з назвами Жданова, Ворошилова, Черненка і багатьох інших вже розпрощалися.

Тільки тепер стає відомим все, що до українського народу, як з нього знущалися, морили голодом, висилали, розстрілювали, лиш би працьовитий, талановитий український народ був з опущеною головою і не смів розкрити рота.

Але тепер мабуть все це скінчиться, кожен народ знову відроджується, але ще дуже багато в нас

проблем, тай в листі хіба можливо про все написати? На роботі тільки розмови про нові форми господарювання, а керують кругом бюрократи, кругом один одного підтримують і творять, що хочуть. Кругом пишуть про мафію за кордоном, але я думаю, що такої мафії, як в нас, ніде немає, бо в нас з нею взагалі ніхто не бореться. Отже гірко за свій народ, бо не видно просвіту. Кипить в душі, але що тут можна зробити. Говорять одне, а роблять зовсім друге.

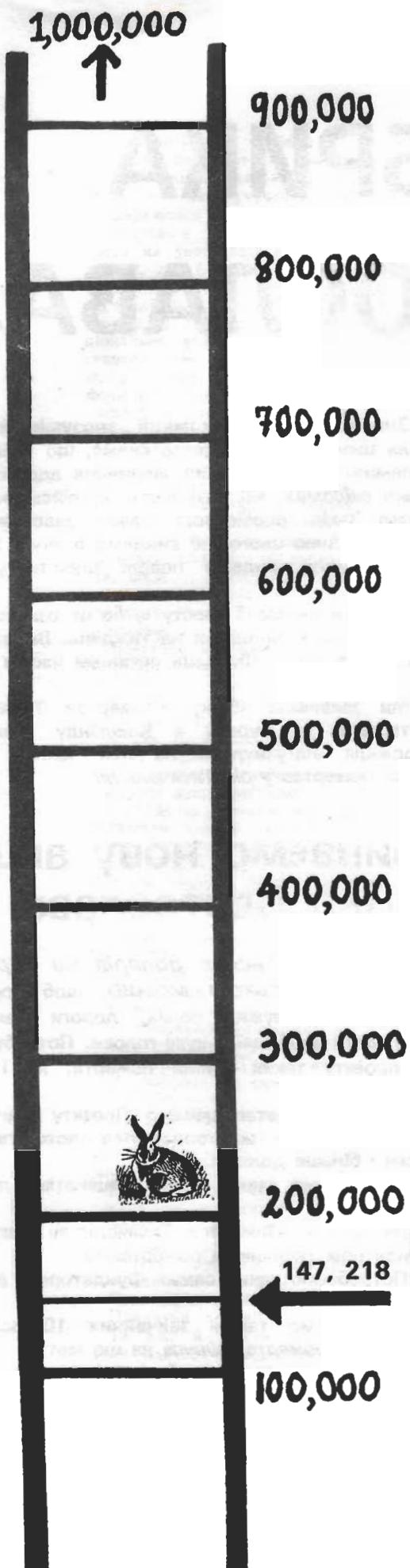
Про те горе, що спіткало нашу країну, Ви мабуть добре знаєте. Спочатку Вірменія, а потім Таджикистан, а тепер ѹще йде розмова про Ставропольський Край і Київ, але то все ще невідоме.

Зима в цьому році, як ніколи — зовсім немає снігу і морозу, навіть на Різдво і Хрещення не було морозу, багато розмов, що в цьому році буде засуха. Мило, пральний порошок і цукор — дають по талонах. Багато підприємств з вредним виробництвом закривають. Взагалі той хаос, що твориться в нашій країні я думаю, що все це неспроста, можливо, що треба ждати великих перемін.

Хоч в нас тепер — перестройка, демократія і гласність, але не знаю, чи дійде цей лист до Вас, але за себе я спокійний, бо хочеться говорити те, що думаєш!

Левко Лук'яненко

ДРАБИНА ДО НЕБА



Шановний п. В. Мороз!

Вислухавши останного четверга Вашу вже з черги 99-ту радіо-програму, спішу висловити Вам мое признання за Вашу наполегливу працю і долучую чек на суму \$100 на 100-ту радіо-програму. Щастя Вам Боже!

Ваша остання радіо-програма присвячена пам'яті великої Людині, довголітньому в'язню конц. таборів, який помер 16 червня 1971 року в Мордовії. Михайло Сорока — людина з хворим, але залізним серцем, від якої всі інші набирали сили, гарту і віри в українську правду!

Та Ваша радіо-програма зворушила мене до глибини душі. Я почала прочитувати Ваші «Тверді мельодії» і думаю, що й Ви є тверда, залізна людина!

Остаюсь з пошаною,—

Марія Ганас

ФІНАНСОВИЙ ЗВІТ ФОНДУ СТОЛІТТЯ

У деталях звіт виглядає так:

На конті 25 лютого 1989 р.	142,618.17
Пожертви від 25 лют. до 10 травня 1989 р.	7,241.06
Відсотки (інтерес) за цей період	1,060.42
Витрати за цей період	3,701.17
На конті 10 травня 1989 р.	147,218.48

Чеки висилайте на:

Century Fund

23 Armadale Ave.
Toronto, Ont. M6S 3W7 Canada

НА КОНТИ ВЖЕ €

За Фонд Століття

Рада Директорів:

Винників Дарія
Іванчук Іван
Капіцький Дмитро
Мороз Валентин
Нациюк Павло

НОВА РУБРИКА:

«ДАР СВЯТОСЛАВА»

На татарських полях,
На козацьких шляхах,
Ден вовки-сіроманці
Квилять-проквиляють...

Так починається старовинна «Дума про козак-бандуриста». Козацькі степові шляхи простяглись через татарські поля. Саме тому ці «татарські поля» стали нашою територією. Це — Причорномор'я: то більш як половина (разом з Кубанню) української землі.

Найкраща оборона — це наступ; так каже принцип Святослава — *Іду на Вій!*

Це означає: своя земля буде в безпеці, коли прокладаєш шляхи по чужій.

На татарських полях,
На козацьких шляхах...

Теперішнє поле битви — це ідеї; це — Медіагазета, радіо, телевізія. Чи прокладає наша, українська медія шляхи по чужих полях? Ні... Вона залізла у бейзмент, у залю під церквою. У підземелля. Світ нас не чує. Ми говоримо один до одного.

Завойовувати світ — це означає говорити до нього його мовою. Тут, на Заході — англійською. Там, на Сході — російською.

1 червня 1989 року — уперше в історії — прозвучить українська радіопропаганда російською мовою. Крім нашого «Євшану» — трьох програм на тиждень українською мовою, — з 1 червня 1989 року вводимо ще одну програму російською мовою (назва ще дискутується). Чому?

Статистика каже, що російську мову розуміють на Сході приблизно 400 мільйонів людей. Це — англійська мова Сходу. Створити російськомовну, але українську за духом радіопрограму — це означає вкладати наші ідеї в голови півбільйона людей на величезному просторі Сходу — від Венеції аж до Аляски, від Хорватії і Сербії аж до Узбека й Якута. Це означає — формувати голови півбільйона людей по-нашому. У Москві казали про Шелеста: «Цей хахол розмовляє по-російському, але думає по-українському!»

Ми отримали листи з Латвії, Молдавії і... Далекого Сходу! Це аж коло Японії. Скрізь слухають нашу програму «Євшан». Але тільки ті, які розуміють українську мову. Цю ж саму програму російською мовою будуть слухати всі.

Знаємо, що не кожний зрозуміє історичне значення цього початку. Де хоті скаже, що «вони стали москалями». Тому це наше звернення адресоване до найбільш свідомих, які розуміють: англійською мовою завоюємо Захід; російською мовою завоюємо Схід! Якщо не зробимо цього, не вийдемо в «чужі поля» — не втримаємося. будемо поволі зникати у наших бейзментах.

Видатки Фундації зростуть, бо це означає платити за додаткових півгодини на тиждень. Видатки і так зросли, і ріст нашої Фундації останнім часом сповільнився.

Ми закінчили збірку «Пожертви Тисячоліття», започатковану п. Бурску з Клівленду. Тринадцять жертвовавців відгукнулись на цей заклик: *тисячадолярова пожертва у рік Тисячоліття!*

Починаємо нову акцію: Дар Святослава!

Це означає *Тисяча доларів на українську програму російською мовою*, щоб прокладати наші дороги в чужих полях, дороги Святослава; щоб вкладати наші ідеї в чужі голови. Потребуємо для цього проекту таких самих пожертв, як і в акції Тисячоліття!

На перший етап нашого Проекту відгукнулось чотири Меценати: жертвовавці з пожертвами по 10 тисяч і більше доларів.

Потребуємо таких самих Меценатів і для нової Акції!

На заклик «Пожертви Тисячоліття» відгукнулись 13 Фундаторів тисячними пожертвами.

Потребуємо таких самих Фундаторів і для нової Акції!

Потребуємо також звичайних 100-доларових, 20-доларових пожертв-карликів на цю мету!

Це — заклик до найсвідоміших, до Гвардії Святослава!



**Ті, що пожертвують першими, будуть назавжди
першими в історичному списку «Гвардія Святослава»!**

Акція «Дар Святослава»!

Ось вони, перші:

- 1. Іван Івахів — 1000 дол.**
- 2. Марія Кремінська —
1000 дол.**
- 3. Із заповіту Петра Чорного
— 1000 дол.**
- 4. Н. Н. — 500 дол.**
- 5. Стефанія Гурко — 100 дол.**
- 6. Лідія Боднарук — 100 дол.**
- 7. Ірина Дувало — 100 дол.**
- 8. Лука Максим — 50 дол.**
- 9. Хто наступний?**

В залученні посилаю Вам 1,000 дол. амер. на Дар Святослава. Хай громить щире слово й щира порада нашему народові, бо дурили й дурять його чужі і, аякже, й свої лжепророки й гореполітики. Тут ми можемо багато чого доброго зробити та ніхто не хоче робити. Вам би особисто організувати семінарі, збори, на них радитись і від людей гроши брати. Мусите самі до людей піти, бо як будете чекати, що аж би вони до Вас прийшли, то не дочекаетесь. Кубайович їздив, нарікав і кілька міліонів назбирав. Успіхів Вам бажаю і довгого віку в здоровій праці дожити. Не переймайтесь, як хтось на Вас відказує, бо це ворожа затія проти Вас, як проти всіх тих, що щось варт і щось доброго роблять. Пес гавкає, місяць мусить світити.

З поважанням, —

Іван Івахів

Дорогі Валентин і Віра Мороз!

Вітаємо Вас з 100 числом радіопрограми «Бумеранг» і висилаю Вам чек на суму 60.00 дол, як 3 крілики від слідуючих осіб: Роман Кміть — 20.00; Павліна Кміть — 20.00; Лада Ситник — 20.00.

Залишаюсь зі щирою пошаною до Вас обох і з вірою у Вашу віддану працю.

Л. Ситник

Слава Ісусу Христу!

Шановний Пане Професоре, Докторе, Історику і улюблений наш Дикторе Валентине Морозе та ваша люба дружина, а наша улюблена Дикторко!

В соту передачу Вами Вашої улюбленої нашим народом радіопередачі, бажаю Вам та Вашій красуні-дружині якнайкращого здоров'я, багато-багато щастя та успішної під кожним оглядом відданої праці для добра нашого рідного, ворогами побідженого, але не-скореного і мужнього Українського Народу.

Щоб Всевишній Господь Бог охороняв Вас все і всюди від усіх зліднів та негод. Щоб Ваша і так із приемністю і гордістю скажу наша радіопередача в скорому часі поширилася по всій земній планеті, де тільки знаходиться українська душа, українське серце, а спеціально до нашої дорогої, улюбленої і святої України.

З цієї нагоди в соту передачу Вашої радіопередачі посилаю Вам \$100.00. Половину із цієї суми (50 долярів) призначаю на радіопередачу московською мовою, як Ви згадуєте, пане професоре, для 400 мільйонів людей на сході, які говорять московською мовою, включно із деякими українцями, які через заборону Москви не зуміли вивчити українську мову.

Ми думаємо, що Ваш почин, Високодостойний

Пане Валентине Мороз, буде успішний, увінчується успіхом на користь нашого великого Українського Народу. Наш великий Тарас Шевченко писав: «Борітесь, поборите, вам Бог допоможе, за вас сила, за вас воля і правда святая!»

Щасти Вам Боже!

Максим Лука

Вельмишановний і дорогий Пане Валентине!
Втішила мене Ваша Радіо-Імперія для 400 млн. слухачів, як Ви її дуже дотепно назвали. Я маю кілька касет з Вашими доповідями і щодня їх переслуховую з великим задоволенням.

Прошу, на початку своїх доповідей завжди говоріть дату, це потрібно для Історії, бо я не одна записую Ваші доповіді на касети.

Посилаю чека на тисячу доларів для Радіо-Імперії.

Марія Кремініярівська

«Дар Святослава»... Пан Івахів так і написав на чекові: «Дар Святослава». Це не обов'язково, бо всі ці пожертви належать до Фундації Century Fund. (І кошки журналу «Анабазис» — це теж по суті частина Фундації). Але ми вдячні п. Івахіву, що він підкреслив значимість нашої програми російською мовою, що зазвучить 1 червня.

Богдан Мельник

НАРОДЕ МІЙ

Народе мій, на смерть засуджений Москвою,
Розпинаний, експлуатований, русифікований!
Стош із нею у нерівнім бою,

Народе-Прометею, до скельної стіни прикований!
Так бачу я тебе, і біль пекельно лютий
Немов до білого розжалена стріла

Просвердлює мене. Нещасний велетню закутий!
Як соромно і боляче, що юдині діла
Твоїх лжедисидентів — для них твій кат, це брат —

Обплівують твоє святе ім'я. Вони голосять
На сторінках єдинонеділимських шмат,
Що «наш народ» є винен за Катинь, і просять

Прошення в поляків за той страшний московський чин
Чи є ще десь огидніша підлota, як та?
Чи може бути більш негідний син,

Д-р Валентин Мороз,
Керівник радіо-програми «Бумеранг»
та
П-ні Віра Мороз
Керівник радіо-програми «Контакт»

Вельмишановні!

Щиро вітаю Вас з нагоди 100-ої передачі Ваших радіо-програм і бажаю Вам здоров'я, сили й витривалості у Вашій цінній праці ширення правди про наш народ і нашу дорогу батьківщину Україну, не тільки серед наших земляків, але теж серед англомовних співжителів Канади.

Бажаю Вам теж дальших успіхів у веденні програми «Евшан», призначеної для наших рідних в Україні та російськомовного, але українського за змістом, радіомовлення для усвідомлення народів ССР, чи тих, що живуть у сфері його впливів.

З тієї нагоди шлю Вам мою скромну пожертву в сумі \$100.

Стефані Гурко

Імперія! — це поняття не лише територіальне. Це також поняття духове! Якщо боронишся без кінця, втікаєш у мишачу нору із своїм українством — ніколи не виграєш. Треба наступати! Іти на чужу духову територію: впихати свої ідеї в чужі вуха, в чужі серця і голови! Це і є завданням нашої Радіо-імперії!

UKRAINIAN ART CERAMIC CENTRE

2388 BLOOR STREET WEST

TORONTO, ONTARIO, CANADA

766-6691

M. KOPYSTANSKY

Як той, кого напала дивна сліпота,
І він твердить, що не зажерлива Москва,
А партократія якась тебе в'язнить?

Чи є у твоїм мовнім запасі слова,
Якими б можна ті блюзірства вповні осудити?
То це такі твої, народе, оборонці?

Та ні! Тебе ніхто не в силі осквернити!
Всі юди щезнуть, «як роса на сонці»,
А ти, народе український, будеш вічно жити!

CENTURY FUND

ЗБІРКА-КОЛЯДА

НА РАДІОПРОЕКТ «ФОНД СТОЛІТТЯ»

Збірщик:

Печать

CENTURY FUND
20 ARMADA AVENUE
TORONTO, ONTARIO
M6S 3W7
(416) 787-6862

Не святі горшки ліплять!

При чому тут горшки? Зараз вияснимо.

Найбільше, чого зараз потребує наша Фундація — це добрих збирщиків. Звичайно люди мають таке уявлення, що збирщиком може бути лише людина з якимись особливими талантами. Тому ми кажемо: *не святі горшки ліплять!* Збирщиком може бути **кожний**. Є ширі українські люди (особливо десь у глушині, на провінції), до яких ніхто не має доступу, крім близьких товаришів. І таку людину «з глушини» не переконає ніхто, навіть папа Римський, а Ви — пере-конаєте! Бо ви знаєте її 40 літ, і товари-шуете з нею 40 літ. Саме Ви зможете пере-конати її, що треба пожертвувати на дійсно продуктивну, і дійсно перспективну україн-ську справу 20, 50, 100 доларів (а може й тисячу?).

Кожний побачить своє ім'я у списку жертводавців. Отже, коли б було якесь над-ужиття (коли б хтось збирав «для себе») — це відразу виявилося б.

Ви не мусите зібрати тисячу пожертв. Зберіть 5-10 із своїх добрих знайомих. Спро-буйтє! Не святі горшки ліплять!

Відріжте цю листу — і гайда між людьми!
Бажаємо успіху!

Century Fund

23 Armadale Ave.
Toronto, Ont. M6S 3W7 Canada
Tel.: (416) 767-6862

**ВИ СТАЛИ ЖЕРТВОДАВЦЕМ?
ЩИРО ДЯКУЄМО! А ТЕПЕР
СТАВАЙТЕ ЗБІРЩИКОМ!**

**ВІДРІЖТЕ ЦЕЙ АРКУШ — ЦЕ ЗБІРКОВА
ЛІСТА — І ПРОБУЙТЕ ЩАСТЯ!**

НАС УЖЕ ЧУЮТЬ В УКРАЇНІ!

КОМЕНТАР ВАЛЕНТИНА МОРОЗА ЗВУЧИТЬ НА УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРИТОРІЇ

ТРИ РАЗИ НА ТИЖДЕНЬ

З 1 ЧЕРВНЯ 1989 р. БУДЕ Й ЧЕТВЕРТИЙ
КОМЕНТАР — РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ. САМЕ
ВІН МАТИМЕ НАЙБІЛЬШЕ ПОТЕНЦІЙНИХ
СЛУХАЧІВ — 400 МІЛЬЙОНІВ!

ЛИСТИ, ЛИСТИ, ЛИСТИ.. —
ВОНИ ТЕПЕР ПРИХОДЯТЬ РЕГУЛЯРНО З УСІХ КУТОЧКІВ УКРАЇНИ

Вміщуємо тут кілька з них, із необхідними поясненнями. Перше: всі листи адресовані до «Ярослава Романюка» — бо в кінці програми дається адреса, куди можна писати, на ім'я «Ярослав Романюк».

Друге: коли слухач з Київщини пише: «Ваша передача 'Євшан'» — це не зовсім точно. Вся програма називається «Думки про Віру»; наш «Євшан» — це лише інформативно-історична частина її, половина програми. Цікаво, що лист із Сквири (Київщина) писаний *Росіянином!* І він каже, що наша програма «виразно діє на свідомість». Значить, можна впливати і на свідомість Росіянина, — треба тільки знати, хто ти є, і твердо стояти на своєму, а не вижебувати «федерацію», як Руденко.

Дуже нас врадував лист з Кам'янця-Подільського. Слухач дякує нам за добру українську мову. Що цікаво (і гумористично!): він просить прислати той український переклад Біблії, з якого ми цитуємо, бо переклад Куліша та Огієнка «незданий для нас». Але ж ми цитуємо... з того ж самого Огієнка! (Це найкращий український переклад Біблії). Отже, справа не лише у мові. Має значення теж вимова: як ти скажеш, як наголосиш, що підкresлиш і т.д.

І нарешті — правдивий гумор. Слухач з Волині пише, що програму «Євшан» веде «Валентин Боровський». Ці слова він підкresлив: мовляв, це дипломатія. Він знає, що Боровський говорить на «Радіо Свобода». Як бачимо, слухач в Україні чудово розуміє, що «Радіо Свобода» — це теж ніби антисовітське радіо, але то тільки буцім-антисовітське. І в Москві і в Вашингтоні керує той самий Візенталь. Як напишеш «Валентин Боровський» — то лист дійде; а як напишеш «Валентин Мороз» — може й не дійти.

І останнє: всі просять релігійну літературу українською мовою (навіть у листі з Криму, писаному російською мовою). Пам'ятаймо це!

Дорогий у Господі брат Ярослав Романюк!
Пише до Вас брат Іван з України! Слухаю
Ваші радіопрограми по вівторках і вирішив Вам на-
писати листа.

Дякуємо Богу, що на нашій рідній землі передається Слово Боже. Мені подобається, що ви размовляєте на чистій українській мові. Тому що ті українці, які передають з Канади, трошки не так размовляють. А основне, чим я радію, — що почув у ваших передачах, коли ви читали Святе Письмо і Воне теж написане на чистій українській мові. І ось що мене побудило написати Вам листа. Я хочу мати Біблію на українській мові, саме таку, як Ви читаєте по радіо.

Я зустрічав українські Біблії перевод Куліша та Івана Огієнка, то той перевод є незданий для нас. Дуже багато слів незрозумілих. А цей перевод, що у вас, є дуже приемний для нашого краю. Прошу я вас, дуже прошу — вишиліть мені таку Біблію. Нехай Бог вам допоможе у цьому. У наших зібраннях все читається на російській мові, тому що нема Писання на доступній мові. І ми вже «обрусили», так би мовити.

Думаю, що Ви отримаєте моого листа.
Ваші програми чути добре. Хай Бог благословить Вас на працю благовістя.

Ваш брат у Христі — Іван.

1.03.1989 р.

Моя адреса:

281900 УССР

Хмельницька обл.

м. Кам'янець-Подільський

вул. Червоноармійська 6 — 43

Власюк Іван Вас.

Чекаємо Вашої відповіді, і якщо можливо для Вас, може ще якоїсь духовної літератури.

Шлю Вам свій щирий привіт. Недавно почув Ваш голос і передачу, що дуже виразно діє на свідомість. Сповіщаю, що три рази було гірко почути, бо заважали сторонні галас і спотворення частот коротких хвиль Вашої станції «Євшан». Як тільки отримаєте цей список-повідомлення, прошу відповісти мені хутко на адресу: USSR — Україна. Kiev oblast 256450, місто Сквира — райцентр, вулиця 8 Марта 4. Ермолін Віктор Николаевич.

Я надто довго шукав істини. Батьки були православними і мало розумілися в святому служінні. Я змалечку подорожував з матір'ю, коли батько наш зник, мати осталася самотньою і прийшлося їй з нами, трьома дітьми, їздити по світі, бо у неї робота була — будувати станції і гуртожитки у залізницях. Весь час їздили у вагонах і там жили.

(...)

Коли я пішов до науки дитячої, то ми з матір'ю приїхали із Росії до України і я з дитинства звик до цієї прекрасної мови Шевченка, Котляревського, Сковороди, Корнійчука. Ми вчили їх в школі. Тут в Сквирі була тітка, але вже їх не залишилося, моїх рідних.

Привіт з Волині!

Здравствуйте, Ярослав! Пише до Вас Вітя. Ну, трошки про себе. Мені уже 28 років, ще не жонат. Да, передачі Ваші слухаю по можливості, і передачу «Євшан» — Валентин Боровський ІІ веде. Передачі приносять багато розумних, істинних наставлень і

ободрінь. За все слава Богу. Но прийом в нас на Волині передач з остр. Сайпан не дуже чистий, но слухати можна, особенно вечірні передачі.

Мій адрес: ССРС, 264207, Українська ССР, Волинська область, Киверцовський район, с. Грем'яче. Денисюк Віктор Яковлевич.

Досвідчання.

13 лютого 1989 року

Дорогі брати і сестри!

Щиро дякую за ваші чудові радіові надавання. Раніше Ваших трансляційне слухав, а от зараз слухаю регулярно через KFBS. Подобається мені перша частина Вашої програми, а ще більше — друга частина, «Євшан». Передача надзвичайно цікава і дуже хотілось би слухати її регулярно. Але часом шкодить погана атмосфера.

(...)

Зараз у Києві через KFBS по понеділках о 21:30 (київський час) Вас чутно добре. По п'ятибальному коду 4335. 4 — загальний бал. У п'ятницю й неділю приблизно така ж чутність у цей час.

Мене дуже цікавить релігійна література українською мовою.

Моя адреса:

Волкотруб Олег
вул. Донецька 35/101
Київ, 252020.

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ

(від 25 лютого до 10 травня 1989 р., в дол.)

Н.Н. — 500; С. Костельний — 100; Е. Петровський — 100; Й. Похмурський — 20; Ю. Головата — 32; Й. Фуртак — 100; М. Кременярівська — 1000; Р. Сам — 50; Е. Воробкевич — 100; Ю. Стельмах — 25; І. Федора — 20; С. Ільницький — 100; Л. Боднарук — 100; Н. Семотюк — 20; Е. Косевич — 40; С. Томчук — 20; Б. Мусій — 25; Д. Винників — 100; О. Гембатюк — 20; С. Серденко — 100; Т. Моклович — 100; О. Степанюк — 10; М. Фурович — 10; М. Романюк — 100; М. Чіх — 20; М. Бадрій — 10; Р. Водвуд — 20; П. Міщук — 200; Й. Слюсар — 50; В. Цап — 20; І. Керешук — 25; І. Гіщак — 20; П. Івасюк — 10; А. Кравченко — 100; С. Притула — 10; Р. Плинновський — 30; А. Палумов — 50; І. Шевчук — 40; А. Степінь — 10; І. Яремко — 30; І. Сарабаха — 60; Л. Ситник — 20; Л. Максим — 20; А. Каліщук — 50; Д. Мельник — 20; Д. Бродгед — 100; С. Саврук — 100; С. Яворський — 10; В. Петлюра — 20; М. Сахно — 20; Т. Нарожняк — 20; В. Двулат — 30; О. Дідик — 30; С. Стрижовець — 20; О. Мурашка — 20; І. Ціхочицький — 30; Л. Ситник — 100; К. Губарик — 100; Й. Фурдик — 20; С. Гуменецький — 20; І. Ганич —

50; Л. Вахнянин — 20; І. Дувало — 100; І. Петрашкевич — 30; А. Бляшків — 100; М. Фіглюс — 20; С. Палюх — 50; А. Пасіка — 20; С. Петришин — 20; В. Чайковська — 20; С. Фесяк — 20; М. Чайковська — 20; Д. Руденська — 20; С. Аронець — 20; В. Аронець — 20; М. Дудкевич — 20; В. Чайківська — 20; С. Петришин — 20; А. Пендзей — 20; Я. Ломага — 20; О. Тарапатька — 20; І. Тимошенко — 50; Ю. Химинець — 10; А. Черняк — 10; В. Шепілка — 10; С. Паньків — 25; Л. Белендей — 10; М. Герус — 100; Р. Алескевич — 100; П. Різник — 30; О. Підгорний — 16; О. Мазуркевич — 100; І. Колесник — 100; О. Туренко — 20; Й. Похмурський — 20; І. Івахів — 1000; М. Ганас — 100; І. Лозинський — 15; С. Гурко — 100; А. Степінь — 20; А. Брага — 50; Е. Федак — 100; Із Заповіту П. Чорного — 1000; О. Ганкевич — 30; Н.Н. — 20; Н.Н. — 50; Е. Филипович — 10; В. Ліс — 10; Л. Максим — 100; С. Кріслатий — 100; А. Покот — 20; Т. Шумовський — 20; Р. Кміть — 20; П. Кміть — 20; Л. Ситник — 20; С. Трасевич — 20; М. Марінь — 20; Я. Федик — 20; М. Санагурський — 50; М. Кременярівська — 300; А. Міндюк — 50;

I. Іванчук — 25; С. Вівчар — 20; Н. Лоцуяк — 25; I. Крупка — 100; М. Татаринів — 100; Ф. Юрків — 10; Е. Стецьків — 100; Р. Шманда — 20; I. Гошовська — 10; Л. Воробкевич — 100; М. Мойсюк — 20; В. Стрихар — 100; М. Березовський — 25; Комітет збереження української національної спадщини ім. св. Андрія (Детройт) — 50; Л. Боднарук — 100; Клуб сеньорів «Бесіда» (Торонто) — 300; Й. Похмурський — 20; М. Король — 30; Л. Максимлюк — 20; М. Наконечний — 25; Л. Воробкевич — 100; Й. Роніш — 100; А. Андріюк — 100; I. Панчак — 20; Н.Н. — 30; Д. Винників — 100.

М. Ващенко — 20; Ф. Королюк — 20; В. Дранковський — 10; Г. Губа — 10; Клуб сеньорів ім. Гетьмана Мазепи (Лондон, Канада) — 20; Д. Слюсар — 20; В. Наливайко — 10.

BLOOR JANE HARDWARE

БРАТИ МАЙДАНИ — ВЛАСНИКИ

2392 Bloor St. W. Toronto, Ont.

Tel.: 769-3114

Різні господарські залізні товари і
знаряддя, кухонний посуд — металевий
шкляний і порцеляновий
Ключі тощо

Хто пожертвує 100 тисяч доларів на Century Fund — буде проголошений назавжди Почесним Президентом нашої Фундації.

Усім добрим людям, які започаткували Фонд Століття — щире спасибі! Чекаємо нових пожертв!

ВОГДАН МЕЛЬНИК

ДО УКРАЇНСЬКИХ ПАТРІОТІВ У ДІЯСПОРІ

Тут, закордоном, Поляки перейшли вже і в телевізії до брехливого пропагандивного наступу на наші Західні Землі. Устами Роджера Мадда, широковідомого американського журналіста в телебаченні, вони твердять, що Львів відвічне польське місто, і що вони були змушені в 1918 р. здушити «бунт» Українців, які хотіли від них відібрати ту польську землю. В додатку до широко розповсюджені книжки «Поленд» авторства американського письменника Джеймса Міченера, повної протиукраїнських випадів, вони, в очікуванні розвалу СССР, заздалегідь впливають на світову опінію в свою користь проти інтересів українського народу і

всупереч усім людським і Божим законам.

Ті злочинні заходи сполучені з величезними коштами, але польські імперіялісти і загарбники на те не зважають, бо певні, що справа вартує видатків і труду. Польський Папа і нобелівський лавреат Валенса роблять у світі добрий розголос польським претенсіям. Ми таких авторитетів не маємо. Це, однаке, не означає, що нам треба тихенько лежати нижче гадючого черева і мовчки приймати ворожі удари.

Мусимо йти в протинаступ усіми нам доступними засобами!

НЕМА НІЯКИХ Т.ЗВ. ОБ'ЄКТИВНИХ ПЕРЕ- ШКОД ДО ВИВИЩЕН- НЯ Й УТВЕРДЖЕННЯ НАНОВО ВЕЛИКОГО НАРОДУ, ЯКИЙ МАВ ПОРАЗКУ.

ЮРІЙ ЛИПА

УВАГА! НОВІ УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «АНАБАЗИСУ»!

Річна передплата з наступного числа:

Канада — 14 дол. кан.

ЗСА — 12 дол. амер.

Інші країни — 12 дол. амер.

Повітряною поштою — 16 дол. амер.

ЗМІСТ

Валентин Мороз. Про Пана і про Хама	3
Борис Олійник. «Кобзар» — національна Біблія ..	7
Лист Левка Лук'яненка	10
Драбина до неба	11
Акція «Дар Святослава»	13
Богдан Мельник. Народе мій	14
Нас уже чують в Україні	17
Список жертводавців	18
До українських патріотів в діаспорі	19

Кожний, хто пожертвував 100 дол. і більше річно на Century Fund — отримує «Анабазис» безкоштовно цілий рік.

Кожний, хто пожертвував 50 дол. на Century Fund річно, може отримувати «Анабазис» зі знижкою: 10 кан. дол. на рік, або 8 амер.

Всю кореспонденцію (лист, чек, пакунок) просимо адресувати на:

VALENTYN MOROZ ANABASIS
23 ARMADA AVE.
TORONTO, ONT.
M6S 3W7
Canada
Tel.: 416-767-6862

ПОЖЕРТВИ НА ВИДАВНИЧИЙ ФОНД

М. Смалюк — 86; М. Коротюк — 5; Г. Кузь — 12;
Р. Петрук — 10; Т. Санета — 20; С. Зварич — 6;
С. Каша — 3; М. Березовський — 18; М. Татаринів —
10; Е. і Р. Лобас — 8; А. Кокот — 6;



ВСІМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ — ЩИРА ПОДЯКА!